

El viatge del periodisme a la literatura

Victòria Hita

Fotos: Josep Cano

“Quan un periodista cobreix una notícia, sigui conscient o no, fa una operació literària sobre la realitat”. “L’avantatge d’escriure una biografia o un reportatge periodístic és que estàs fent literatura.

Sempre dic que la primera obligació d’un reportatge és ser un bon conte”. Són paraules del genuí Juan José Millás que configuren la hipòtesi d’aquest article: el periodisme aporta unes eines que faciliten el pas a la creació literària. Els periodistes que hi responen, triats a l’atzar, representen diferents estils i realitats. Tots ells treballen o col·laboren en mitjans i roben hores al son per escriure més enllà de la crònica diària.

Fa poc l’escriptora Matilde Asensi (Alacant, 1962), en una entrevista a *El Periódico*, recordava com el 1999 va deixar el periodisme i va entrar en el món dels llibres: “Començava amb un matinal de la SER, a les 5.45 h, i acabava a *Hora 25* a la una de la matinada. I al mateix temps era corresponent d’EFE a Alacant. Vaig deixar de llegir (...) Vaig tenir una crisi molt forta (...) Vaig començar a treballar d’administrativa en un hospital, de nits”. Asensi és actualment una reconeguda escriptora. Com ella, molts professionals del periodisme s’han decantat cap a la novel·la o es troben en aquest camí. La majoria miren de fer compatibles tots dos oficis. Ja se sap: si feina costa viure del periodisme, més difícil és encara dedicar-se per complet a la literatura.

La periodista i escriptora Olga Merino (Barcelona, 1965) confessa que, de sempre, la seva gran vocació havia estat l’escriptura literària: “Des de molt joveneta volia ser escriptora, el que passa és que jo vinc d’una família de classe treballadora i vaig veure que o havia de fer filologia, que em dirigiria més aviat cap a l’ensenyament, o feia periodisme, que m’obria més portes que la filologia, i em permetia conèixer món i gent”. L’Olga explica que amb el periodisme ha après molt. Va treballar uns anys a Moscou (1993-

1998) com a corresponent d’*El Periódico*. Al mateix diari ha estat cap d’Internacional, ha passat pel *Dominical*, *Societat*, *Política* i ara al suplement *Llibres*, on tot i estar més tranquil·la, no para. La seva primera novel·la, *Cenizas rojas*, (Ediciones B, 1999) va ser fruit de la seva experiència a Rússia: “Moltes coses que havia viscut de la vida quotidiana no les vaig poder tocar en els articles. Necessitava explicar-les. Aquella situació, la caiguda del comunisme, Ieltsin traient els tancs als carrers, Txetxènia, les privatitzacions, tota una generació de gent gran que havia viscut la revolució soviètica i que la irrupció capitalista no va tenir en compte, van ser el detonant de la novel·la. Jo abordava la literatura amb molt de respecte i considerava que no podia escriure de qualsevol cosa. No vull dir que vaig escriure una obra mestra, però tinc clar que hi ha molta feina darrere. No buscava la fama, sinó que em movia per la necessitat d’explicar tot allò, era la meua vocació”.

Els inicis de Xavier Moret (Barcelona, 1952) en la ficció són diferents. “Quan vaig fer els 30 anys treballava a la secció d’Internacional d’*El Correu Català*. Vaig agafar un teletip i vaig pensar què passaria si el convertia en novel·la. La notícia anava d’un espia nord-americà a Líbia. Tenia la intriga necessària”. Així va néixer *L’americà que estimava*

Olga Merino, excorresponsal a la Unió Soviètica, combina la seva feina a *El Periódico de Catalunya* amb la literatura.

Moby Dick, una història que va aconseguir un gran èxit de crítica i públic. De manera que aquest periodista que ha treballat a set diaris i a TV3 va continuar. “Durant un temps m’hi dedicava els caps de setmana i les vacances”. Actualment, hi destina més hores i bona prova del seu treball són els llibres de viatges a Austràlia i Islàndia i tres obres del personatge Max Riera.

IDEA ROMÀNTICA

Tot i que amb una entrevista no es pot arribar a conèixer en profunditat una persona, l’Olga Merino es mostra molt exigent amb el seu treball literari i insinua que hi ha escriptors que no ho són tant. “El llistó se l’ha de posar l’autor. Fa un parell d’anys es va parlar de regular el mercat editorial, perquè cada any apareix una allau de llibres. Ara, amb les tècniques de reproducció, editar un llibre surt econòmic, però bé, jo no sóc qui per parlar d’això. És clar que no escric llibres per fer diners”.

Assegura que entén el periodisme d’una forma “massa romàntica, no d’acord amb els temps, vinculada a la justícia i la veritat, fins i tot, a un cert deure moral”.

D’una opinió semblant és Carles Quílez (Barcelona, 1966), cap de Tribunals i Policia a la cadena SER i que ha publicat *Atracadores* (Cossetània, 2002), *Psicòpata* (Cossetània 2004) i

La majoria miren de compaginar tots dos oficis. Si ja és difícil viure del periodisme, més encara és dedicar-se a viure de la literatura

Cop a la Virreina (Rosa dels Vents, 2004) –en castellà, *Asalto a la Virreina* (Grijalbo, 2004)– aquest darrer escrit amb l’Andreu Martín. “Sempre vaig amb un boli i una llibreta a l’americana, i una gravadora a la guanteria del cotxe. Jo no sóc feliç si només vaig a rodes de premsa. M’agraden els jutjats i investigar estafes que considero que

són d’interès per a la societat, jo sol, sense ningú que em faci ombra a l’hora de treballar. A Tribunals encara ens movem com en el periodisme d’abans. És un àmbit on no han entrat els gabinets de premsa ni empreses amb interessos econòmics”. El seu pas a la literatura ha estat per “inèrcia”. Porta 15 anys fent periodisme de Tribunals. “Els periodistes i, sobretot els de ràdio,

treballem amb molta celeritat; en poc espai de temps conflueix molta informació –dos judicis, un assassinat, onze casos oberts als

jutjats; i com que ens falta espai, molta informació es queda al tinter”. *Atracadores* són onze relats basats en històries reals. “No pertanyen als grans titulars periodístics. Tinc un material que és or i és una llàstima que no sigui abocat. És una necessitat íntima”.

La periodista i escriptora Mercè Ibarz (Saidí, 1954) va presentar el seu

Xavier Moret, pare del personatge Max Riera, un altre exemple de com combinar els dos oficis.

primer llibre l'històric 23-F. "Jo estava a la secció d'Espanya de l'*Avui*. El periodisme no dóna espai ni temps per aprofundir i després d'haver viscut tot el procés d'amnistia per la mort de Franco, vaig voler ampliar el tema". *Breu història d'ETA* (1959-1979) va treure dues edicions en dos mesos i, des d'aquell any, la Mercè Ibarz alterna estudis literaris no narratius (per exemple, sobre Mercè Rodoreda) amb narrativa estricta, com diu ella: *La terra retirada* (Quaderns Crema, 1994), que es mou entre la crònica periodística i el relat i, posteriorment, *La palmera de blat* (Quaderns Crema, 1995), i *A la ciutat en obres* (2002), les dues últimes situades a Barcelona. La Mercè tendeix a canviar de gènere cada cop que publica un llibre. "No vull tenir la sensació que estic dins d'una maquinària".

Xavier Moret també varia: un llibre de viatges, una novel·la del detectiu alternatiu..., llibres d'encàrrec, propostes personals que li accepten les editorials... "Fer només un gènere és molt esclau". Moret va deixar *El País*, on estava en plantilla, el 1999. Ara hi col·labora i es dedica a viatjar, a deixar reposar les notes que pren, i a elaborar reportatges i llibres. "El periodisme t'omple el cap deu hores i per fer una

"El periodisme t'omple el cap deu hores i per fer una novel·la l'has de tenir més lliure", assegura Xavier Moret

novel·la l'has de tenir més lliure. Em distribueixo el temps com vull. Un luxe". Sí, un luxe, tot i que hi ha periodistes com el Daniel Romaní (Barcelona, 1966) que no acaben de tenir-ho tant clar: "Encara que tingués més temps no crec que fes molt més que ara. Necessito que els llibres sedimentin. Hi ha qui té una capacitat de producció molt gran, però la meua

trajectòria ha estat tranquil·la i vull continuar així". Va treballar deu anys com a cap de premsa de cultura a l'Ajuntament de Barcelona i encara avui hi col·labora amb ells, especialment en treballs de patrimoni: a la tardor sortirà un volum sobre les places de la ciutat. Juntament amb el seu germà Bernat —qui va animar el Daniel a endinsar-se en el món de la

La majoria de llibres són possibles gràcies a esgarrapar hores de lleure, de la família, de caps de setmana i de les vacances

literatura— ha publicat *Sí?* (1998), *Desconcert* (2000) i *Els colors de la memòria* (Premi Gran Angular 2004), tots publicats per Cruïlla.

VÁZQUEZ MONTALBÁN

Com la majoria dels entrevistats, aquests llibres inicials de Daniel Romaní han estat possibles gràcies a "esgarrapar hores de lleure i família", de caps de setmana i períodes de vacances. No obstant això, és evident que gaudeixen amb la seva feina i se senten satisfets. Un dels que es mostra més apassionat és Carles Quílez, sobretot quan li demano la influència que ha exercit en ell el gran periodista

José Martí Gómez: "És la llum que il·lumina el far contra el qual va el meu vaixell". Detalla amb emoció que quan fa anys va llegir *Amor y sangre en la oficina*

(reeditat per La Campana, 2004) "històries deliciosament meravelloses", se li va encendre la bombeta sobre quina era la seva aspiració.

Si Martí Gómez i Andreu Martín surten en la conversa amb Quílez, quan parlem amb Xavier Moret el nom més citat és Manuel Vázquez Montalbán. "Vaig ser lector de Carvalho, ara en sóc relector. De

Llibres fruit de la corresponsalia

L'Olga Merino va crear la seva primera novel·la titulada *Cenizas Rojas* gràcies als cinc anys que va treballar com a corresponsal a la Unió Soviètica, on va poder viure una època de grans canvis, ja que eren els anys en què es passava del règim comunista al capitalisme ferotge que s'ha instal·lat en els diferents països de

l'Europa de l'Est.

Per la seva part, Paco Soto (Elda, 1957) ha escrit un llibre d'entrevistes i anàlisi política, *El islamismo político en Marruecos* (Ed. Flor del Viento, 2005), arran del seu treball al Marroc durant els darrers quatre anys on va treballar-hi com a corresponsal de l'*Avui* i altres mitjans.

En un primer moment, Paco Soto no veia massa clar això de publicar un llibre perquè es qüestionava, i encara ho fa actualment, el fenomen dels llibres escrits per periodistes on s'aborden els successius conflictes polítics del món.

"Hi ha gent inútil periodística—ment parlant que s'estan 15 dies o un mes a l'Iraq i fan un llibre. Jo no volia fer una cosa feixuga, però sí que tingués rigor. Com que no volia ser el protagonista, vaig optar pel gènere de l'entrevista que et permet marcar una distància respecte al subjecte que analitzes". Amb el llibre a la mà, i tenint en compte el subtítol de l'obra, *Retrato desde dentro*, el Paco Soto ha aconseguit el seu objectiu.

Carles Quilez compagina actualment la seva feina a la cadena SER amb la narrativa.

forma intuïtiva, tenim elements comuns, com ara l'ús del factor generacional, la novel·la barcelonina i policíaca, l'humor...”.

En efecte, a les tres novel·les de Max Riera hi ha tots aquests elements i, sobretot, una galeria de personatges que donen cos al protagonista. Sense ells, Riera seria un pobre dibuixant de còmics tancat al seu pis de la plaça Reial i es passaria el dia fumant porros i matant el temps al Cipri. En Vázquez Montalbán va donar un parell de consells a Moret: vigilar en no ser un esclau del personatge creat i que quan li fessin una entrevista aprofités per anunciar els seus dos projectes següents, per així obligar-se a dur-los a terme.

L'Olga Merino també cita el gran mestre. “Vázquez Montalbán deia que

un escriptor és el que menja. Un escriptor ha de llegir. I jo llegeixo menys que l'Aznar!”. La manca de temps és una de les principals dificultats. “A més, sóc lenta. És impossible treure una bona novel·la cada any.

Manuel Vázquez Montalbán, José Martí Gómez o Ernest Hemingway són alguns dels referents, models a seguir

Mira en Marsé amb *Rabos de lagartija*”. Segons ella, el secret per escriure novel·les és la constància i no tenir pressa, cosa que corrobora Carles Quilez: “No m'interessa tenir contractes que em lliguin. *Atracadores* ho podria haver fet en cinc mesos i vaig trigar dos anys, estirant els caps de setmana com un xiclet”.

AL·LICENTS I DIFICULTATS

De totes maneres, coincideixen en destacar més els incentius de la professió periodística que les dificultats. “No hauria passat cinc anys a la URSS ni en somnis! –afirma Merino– El perio-

disme m'ha donat el privilegi d'entrevistar gent molt diferent, des d'un Premi Nobel a la cantant Lolita, també de viatjar”.

Tot i estar molt agraïda al periodisme, destaca els “horaris criminals”. En temporades com quan va a estar a la política i va enllaçar les eleccions autonòmiques, l'entrevista de Carod-Rovira i ETA..., explica que no tenia res a la nevera. La recompensa porta per nom *Espuelas de papel* (Alfaguara, 2004), la seva segona novel·la, una història dura que, gràcies

Hemingway com a referent

En les diferents converses mantingudes per elaborar aquest reportatge amb els periodistes i escriptors que han estat triats a l'atzar –cal tenir en compte que resultaria inútil elaborar una llista metòdica dels professionals que combinen periodisme i literatura– hi ha hagut una curiosa coincidència.

I és que tant en Xavier Moret com l'Olga Merino recorren a una mateixa frase del gran Ernest Hemingway. El primer la cita de memòria, mentre que l'Olga la vol exacta i per això la busca en una petita llibreta de notes: "El periodisme és una de les més belles professions del món si se sap deixar-la a temps". També cita un altre mestre com és Josep Pla: "El periodisme és una professió que acaba devorant a qui la practica". I, en aquest concurs de sentències memorables, Xavier Moret recorda que per a John dos Passos, literatura i periodisme eren "dos braços d'un mateix riu".

Al llarg de les entrevistes també han esmentat a un altre referent com era Manuel Vázquez Montalbán, de qui aquesta tardor s'acompleixen dos anys de la seva sobtada mort que va tenir lloc a l'aeroport de Bangkok i a qui, molt humilment, dediquem aquest intent de veure com un periodista s'endinsa en el món de la literatura sense abandonar els seus orígens. El seu llegat resta en la memòria col·lectiva de diverses generacions de periodistes.

a un personatge, la Juana, retrata la vida quotidiana d'una generació de dones que van veure's obligades a abandonar els seus pobles per qüestions econòmiques i van anar a les capitals "a servir". "Estic satisfeta,

Alguns no tenen més remei que deixar la professió periodística per trobar temps per escriure. D'altres opten per combinar tots dos oficis.

perquè he treballat molt i he ofert una cosa digna".

El creador d'en Max Riera destaca que escriure és un treball en solitari. A ell li ha donat l'oportunitat d'obscurir els lectors amb la seva visió sobre els abusos de poder i l'especulació immobiliària de la Barcelona post-olímpica. "Els diaris no es permeten tenir equips d'investigació i d'anàlisi i de recrear una època del Raval on les morts per sobredosi –amb el rumor indecent que molestaven i calia renovar la ciutat– eren breus de la premsa diària". M'assenyala l'escenari de la plaça Reial on, intencionadament, es desenvolupa la conversa. Els turistes, ignorants de les històries que amaga l'espai, passen despitats, com sempre. "Ens han guanyat. Barcelona és un parc temàtic". De tot això i molt més en parla a *Qui paga mana* (Empú-

John dos Passos assegurava que la literatura i el periodisme són, en el fons, "dos braços d'un mateix riu"

ries, 1998), *Zanzibar pot esperar* (Columna, 2002) i *L'home que adorava la Janis Joplin* (2004), tots tres editats en castellà en col·lecció de butxaca per Salamandra.

La Mercè Ibarz va fer com en Moret. En el seu cas, portava 13 anys de treball a redaccions quan ho va deixar, perquè volia més temps per escriure.

Ara combina les col·laboracions a *La Vanguardia* amb les classes de Comunicació Audiovisual, Art i Cine Documental a la Pompeu Fabra. De fet, en el moment de l'entrevista em demana el temps que necessitem, perquè ha de corregir treballs de 90 alumnes.

Per a Carles Quilez tot són avantatges en el periodisme. "És enriquir-me. Jo he cobert 15 atemptats, he conegut traficants, he anat a presons, he parlat amb empresaris i jutges prevaricadors, amb madames de luxe. He pogut tocar i accedir a moltes fonts. La tafaneria és una cosa que porto a dins i, per a mi, tota aquesta capacitat vivencial és una sort".

PERIODISME O LITERATURA?

La pregunta té per al periodista de la SER una resposta contundent: "Sóc fonamentalment periodista, encara que em convidin a jornades sobre literatura de gènere negre al costat d'autors com Francesc González Ledesma (guanyador del Planeta de 1984 amb *Crònica sentimental en rojo*) als quals hauria de demanar autògrafs, perquè els admiro". La idea de deixar el periodisme ni la contempla, perquè "encara no he donat la gran notícia, la crònica negra em resulta apassionant i perquè no tinc el talent suficient per dedicar-me només a la literatura. No sóc Cabrera Infante". Merino assegura que ha separat molt la

vocació literària, la seva gran vocació, de la professió periodística i insisteix que al periodisme li deu molt del que ha viscut. "L'ofici, a més, m'ha aportat capacitat d'observació, de síntesi i una seguretat econòmica que amb la literatura només la tenen escriptors com Marsé o Rosa Montero". Les bones crítiques que han fet a la Mercè Ibarz dels seus llibres

Mercè Ibarz treurà al mercat *Febre de carrer* per la tardor. El llibre consta de vuit històries que tenen lloc a Barcelona.

passen per assenyalar que té una prosa clara, concisa, clara... i "tot això li dec al periodisme". "No sé quina és la balança entre literatura i periodisme. No tinc cap dubte que sóc escriptora i els moments més agradables de la meua vida me'ls ha aportat l'escriptura". Per a Xavier Moret, "el periodisme és una excel·lent iniciació a l'activitat literària, tot i que per a la novel·la has de treballar més, és una feina més lenta".

PROJECTES IMEDIATS

Seguint el consell que va donar en Vázquez Montalbán a Xavier Moret, el periodista i escriptor avança els seus propers treballs. De la sèrie de Max Riera té pensats tres volums: un tractarà sobre els incendis a l'Empordà, quan el protagonista visita la seva

companya, l'Alba; un altre, retratarà la Barcelona multiètnica i un tercer el portarà a Formentera.

La pregunta resulta de justícia per a la resta d'entrevistats. En Daniel Romaní té noves idees que continuarà

El periodisme és vist com una excel·lent iniciació a l'activitat literària i sovint aporta idees per a les trames de les novel·les

treballant amb el seu germà. "Ens dividim la feina. Ell és el creatiu i jo sóc la ploma". La novel·la que li agradaria escriure a la Mercè Ibarz "s'està fent; tinc ganes de tirar-la endavant". De moment, prepara per a la tardor *Febre de carrer*, vuit històries que tenen lloc a Barcelona. L'Olga Merino es mostra cauta: "Tinc un projecte que

ara mateix és com un pèsol, necessito més temps per a la reflexió". En canvi, Carles Quílez ja té títol i data per a la seva propera publicació. *Piel de policia* serà el segon treball en col·laboració amb l'Andreu Martín i

que "serà una història molt dura, sobre la guerra bruta contra ETA a la Prefectura de Barcelona, el GAL dels anys vuitanta. Hem

parlat amb policies que van denunciar la situació i amb els que van participar en activitats il·lícites". I no té una certa inquietud per les possibles conseqüències que des d'un determinat sector de la societat se'n puguin derivar? "Jo no volia fer un altre llibre que no fos aquest". El podrem llegir d'aquí a uns mesos.